

Tereddut -24 / dowamy

Category: Edebi makalalar, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 24 января, 2025

Tereddut -24 / dowamy Tereddut

Allahyň biziň ybadatymyza mätäçligi bolmasa-da biz ybadatlarymyzy näme üçin öz ýagdaýymyza we islegimize görä amal etmeýäriz?

Ybadat duýgusy ynsana Hak Tagalany tanadýan öňde durýan esasdyr. Ýagny, ynsan bir tarapdan bu ajaýyp älem-jahany ýaradan Gudraty güýclä delil bolan bellikleriň, nyşanlaryň üsti bilen bir nyzam we intizama göz ýetirer. Soňra bolsa bu üýtgeşik nyzamy guran, nyzam sahybyny, nyzamy döredijini tanar. Ine şeýle, dykgat we ibret bilen bakyp bilen hiç bir zady biweç, nyzamsyz görmez we netijede özüniň hem bu nyzama görä hereket etmeginiň gerekdigine düşüner.

Edil şonuň ýaly barlyga gözellilik we gelsiklilik taýdan bakan onuň şeýle owadan, şeýle ýokary derejede kämildigini gorer, misli has gözelini döretmek mümkün däldir. Ynsanyň keşbinden ýeriň ýüzüne, ondan ýyldyzlar bilen bezelen gök ýüzüne çenli ruhuň göteriji gözellilik, şeýle baş aýlaýy düzgün we ynsany haýran eden şeýle bir datly şiwe bardyr, biri-birine eriş-argaç bu çyzgylary, bu reňki, bu äheňi görübem, bu ajaýyp we jadylaýy sergini sergilän Gudraty güýçlünü görmezlik, bilmezlik mümkün däldir...

Isle daş-tögerek (afaki), isle içki älem (enfusi) baradaky derňewler we garaýışlar ynsana kalbyny heýjana salýan şeýle şirin ylhamlary gazandyrýar, şeýle bir joşa getirýär, şeýle bir ol sepgitden beýleki sepgide aşyrýar welin, begenjiňden hem tolgunmakdan ýaňa çaga ýaly towsaklabermek duýgusy geçýär ynsanyň kalbyndan... Iň haýyrly iş we hereketden, iň owadan ismlereriň ýşkyndan kebelekler ýaly uçup-gonup ýörüşüni göreniňde, bizi ähli ynsanperwer duýgularymyz bilen taplaýan bu gözellikleriň gözbaşy bolan güzel sypatlary hormat bilen alkyşlaýarys. Haýranlar galyp we edep bilen olaryň belent

mertebeli Sahyb-y Zişanyň garşysynda serden geçýärис. Bir başga nukdaý nazardan älemdäki her bir zat, misli başga bir ýerde taýýarlanlylyp, ynsana ulanmagy üçin hödürlenen ýalydyr. Käbiri konserwirlenen, käbiri miwe şekilinde hödürlenilen bu nygmatlar bilen ýer ýüzi edil giňden ýazylan nygmat saçagy, baglar, bakjalar bolsa oňa hödür edijiler ýalydyr. Ynsan bu öňüne ýazylan saçakdaky nygmatlara elini uzatdygyça, hakyky nygmat eýesini duýýan, syzýan ýaly bolýar. Özünü başga bir üýtgeşik keýp, kanagatlanmak, geň galmak we haýranlyk içinde duýýar. Diýeli, aň bar bir bábek rahmet çeşmesi bolan ene göwsüne agzyny goýan mahaly, özi üçin taýýarlanylan örän ýokumly iýmitiň başga bir älemden onuň dadyna ýetişip gelendigini duýar we hadysalaryň aňyrsynda üýtgeşik nygmatlary beren, üýtgeşik hödür eden biriniň bardygyny syzar. Ulaldygyça Onuň pikirini eder, Onuň nygmatlarynyň garşysynda iki büklüm bolar.

Hawa, her nygmat, her yhsan bir tarapdan o nygmatyň we yhsanyň sahybyna delildir. Beýleki bir tarapdan bolsa bizi Onuň öňünde edepli bolmaga borçlandyrar. Nirede bir nygmat, bir gözellik, bir nyzam we tertip bar bolsa, şol nygmata, gözellige, yhsana alkyş we haýranlyk duýgusy oýanar. Ýagny, Allahyň (j.j.) özünü bildirmäge derek, bendesi derrew Oňa boýun bolmak bilen jogap bermelidir. Bu jahdeten hereket edip, Mütezile mezhebi bilen bir ölçegde Maturidiler (Maturidiler ygtykatda biziň mezhebimizdir) şeýle diýýärler: «Hiç bir Nebi gelmese we hiç bir mürşit ynsanlary irşat etmesedi, älem-jahanyň ýüzüne serilen hakyatlara bakyp, ynsan Allahy tanamaga we oňa görä özünü alyp barmaga mejbur edilendir». Bu mesele bilen baglanychkly maturidilerden birnäçe mysal getirmek mümkündür. Meselem, Serwerimiziň (s.a.w.) töweregindäki käbir ynsanlar butlardan doly bolan Käbäniň töwereginde dünýä inip, önüp ösüpdir, emma özlerine Allaha tarap barýan ýoly görkezjek adama duşmadylar. Başynda Serwerimiz bolmak bilen tewhit adyna özlerine hiç bir zat ündelmändi. Emma, çarwanyň aýdyşy ýaly: «Bir ýerde bir düye gumalagy ol ýerden düýäniň geçendigini, bir ýerde bolsa adam yzlary ol ýerden kimdir biriniň ýörändigini dörkezýär. Indi oýlanyp görün, şu ýyldyzlardan

doly älem, ondaky sazlaşyk we bu düz meýdanlar, bularyň ählisi, tutuş durky bilen her zatdan habardar bolan Allaha delil dälmi?» Bir çarwa diýýär muny. Çölden, gum depelerinden başga zady bilmeýän şeýle düşünýän bolsa, beýlekiler gör nähili çuň düşünip bilerler... Serwerimiz tutuş adamzady halas edip biljek örän giň düşünjä, ukyba eýedi. Ýagny, ol ynsan üsti bir ynsandy. Ol ýörite berlen ukyp we düşünjesi bilen älemin hakyky manysyna göz ýetiripdir, özüne heniz pygamberlik berilmäňkä älem kitabynda Haky syzyp, Onuň gözleginde bolupdyr. Şonuň üçin Hira gowagyna çekiliп özünü ybadata beripdir. Buharynyň ilki başlarda Aýşe enemizden gürrüň beren bir hadysynda şeýle düşündirilýär. Hatyja enemiziň aýtmagyna görä Serwerimiz özünü tutuşlygyna ybadata berip, aram-aram diňe azygyny almak üçin öye geler eken. Şeýle düşünjä we ýasaýýşa eýe bolan ynsan käbir hakyatlara göz ýetirip, Hak Tagala belli ölçegde gulluk edip biljekdigini görkezýär. Bu meseledе Zeýd bin Amryň wepat bolan pursatyndaky düşünjesi we sözleri örän manylydyr. Zeýd Hezreti Omaryň kakasynyň doganydyr. Ölmeziniň öň ýanynda ähli maşgala agzalaryny töweregine ýygndy we geljek pygambere degişli bilyänlerini olara gürrüň berdi. Ol Serwerimiziň (s.a.w.) pygamberligini görüp ýetişmändi. Ýagny, atyny sürüp deňiz kenaryna gelip ýetse-de, yslam gämisine münüp ýetişmändi... Emma bütün ruhy bilen Serwerimiziň (s.a.w.) howasyny duýupdy, Onuň hakyky many we mazmunyny, hakykat-y Ahmediyäni syzypdy. Yülüklere čenli duýupdy. Emma, duýan, szan bu zatlaryny atlandyryp bilmedi. Ol: «Şapakda Allahyň bir nury bar. Dogjakdygyna ynanýaryn. Onuň şöhlesini depämizde görýän ýaly bolýaryn» diýýär. Soňra Hak Tagala ýüzlenip: «Eý, Beýik Ýaradan! Men seni doly tanamadym, tanasadym ýüzümi ýere goýjakdym, gaýdybam ýerden galdyrjak däldim» manyda duýgularyny beýan edýär. Görüşümiz ýaly ter-tämiz, dup-dury bir wyždan eger butparazlyga bulaşdyrylmadyk we töwereginiň täsirine düşmedik bolanda äleme, ondaky nyzam intizama gözü düşen badyna ondaky umumy sazlaşygy görüp, ol hem özünü tertibe salyp, gulluga taýyn bolup, Allaha gulluk etjekdi.

Diýmek, Allahy bilmegiň we tanamagyň ýanynda bada-bat Allaha

gulluk başlanýar... Hawa, eger-de bize müň bir nygmat eçilen Allah bar bolsa, gulluk hem bolmalydyr. Şeýlelikde, Allah (j.j.) ynsan wyzdanynda gizlenip ýatan bu gulluk düşünjesini tertipleşdirýär. Ýagny, eý Nygmat Beriji seniň öňünde hormat bilen ýüzümi ýere goýaryn, kyýamata çenli başymy ýerden galdyrmalaryn, azamatyň öňünde iki bükülip egilerin. Rejaizade Ekremiň «Nirede Allahym dylaryň, başymy goýsam...». Başga biri bolsa şeýle diýýär: «Nirede şol mübärek goluň arkamy bereýin». Bu sözleriň ählisi ylahy yşk, ylahy tolgunma bilen ynsanyň diýmäge söz tapmaýandygy sebäpli Oňa gulluk edilmelidigini aňladýar. Emma bu gullugyň nähili bolmalydygyny Özi habar bermese ynsan kesgitläp bilmeýär.

Ýagny Allah Oňa: «Men Allah, sen-de meniň gulumsuň. Nygmatlarym bilen meni tanadyň. Men hem saňa gulluk etmegin edebini öwredeýin. Meniň huzuryma şeýle giriler. İlki bilen täret alarsyň, soňra içeri giren pursadyň nebsiň damagyny çalmak manysynda «Beýik Sensiň Allahym, senden özge islendik zat pesdir» diýersiň. Gulluk düşünjesi içinde gol gowşuryp durarsyň we soňra meniň gullugymda çuňlaşdygyňça çuňlaşarsyň. Magrajyň täsirinde sende derejäne görä ruhy taýdan Nebiler Soltanynyň göterilen ýerlerine göterilmek arzuwy oýanar, göterildigiňce şükrүň artyp rukuwa gidersiň, rukuwda egildikçe täze bir derejä ýetersiň, birdenem başyň sejdä goýarsyň. Şondaky päli pesligiňe we kiçi göwünliligiňe görä aýratyn bir belentlige galarsyň. Başyň ýerden galdyrarsyň, uludan bir dem alyp, soňra ýene täze gözlegleriň bilen gaýtadan sejdä gidersiň we soňra «Guluň Rabbine iň golaý wagty başy sejdedekädir. Sejdede mahalyňz Allaha köp doga ediň» buýrugy wyzdanyňda oýanar. «We takallubeke fyssajidin» (Şuara, 219) «Sejde edenleriň arasynda seniňem iki büklüm bolanyň görýär» syry bilen, sejde edenleriň içinde büklüm-büklüm bükülmeler, seniň ukybyňa görä hakyky namazyň baş maksady bolan magraja üstünlikli göterilersiň.

Ybadat diýmek «Allaha iman we Zaty Uluhyýet hakyndaky magryfet we ýalkym saçyp duran magryfetden beýgelen muhabbet we haýran galmak bilen berjaý edilmesi zerur bolan zatlaryň ýene-de Hak Tagalanyň bildirmegi we irşady bilen ýene Onuň emrlerine görä

berjaý edilemli hal-hereketler» diýmekdir.

Bulary aýtmak bilen meseläniň bir tarapyny düşündirdigimiz bolýar. Ýagny, Rabbimizi tanan mahalyň, aljyrap gelşiksiz işleri etmezlik üçin Onuň anyk we aýdyň aýatlarynyň ýol görkezijiliği we Serwerimiziň saçan ýagtysynyň astynda talaba laýyk gulluk edýärис we Ýaradanyň hoşnutlygyny gözleýärис.

Ikinji meselä gelenimizde, ynsan söwda, ylym, tebigat, oba hojalygy we senagatda elmydam bir ugur görkezijä we ondan käbir zatlary öwrenmäge mätäçdir. Meselem, aýdalyň her biriňiziň bir işiňiz bar. Kimiňiziň bir fabrigi bar we dokmaçylyk edýärsiňiz. Kimiňiz plastika bilen meşgul bolýarsyňyz, kimiňiz bolsa deri eýlemek bilen... Başga birisi biziň peýdamyzy, edýän işlerimizde aldanmazlygymyzy, söwda düzgünlerini oňat bilip işlerimizi dogry ýöretmegimizi üpjün etmek üçin bizi öňünde oturdýar we diýýär: «Siz bu işe hökman hötde gelersiňiz. Çünkü muny edip bilmegiňiz hem bir zeruryýet hem mejburlykdyr. Emma bu işi iň gowy şekilde, iň bähbitli biçimde berjaý etmegiňiz üçin ynsany we onuň güýjüni ýerlikli peýdalanmagyňyz üçin şu çäreleri görmegiňiz hökmandyr we başga-da şuny, şuny berjaý etmelisiňiz...»

Indi, bizde zerre ýaly ynsap bar bolsa, Onuň eden bu duýduryşyna we ýol görkezmegine derek bizden hiç bir zady talap etmeýän bu pæk ýürekli, eli haýyrly ynsany diňläp, onuň ündeýän çärelerine ähmiýet bereris we teklibine görä işlerimizi tertipleşdireris. Edil şunuň ýaly, Rabbimize bolan tagat ybadatymyzy, öz arzuwymyza we aljyraňylykda etjek haýsydyr bir hal-herekete görä däl-de, belki her birisi bilen bizi arşa tarap syáhata taýýarlaýan, her birisinde aýry bir magraç ruhy bolan Onuň esaslandyran ybadat galyplary içinde ýerine ýetiren mahalymyz, eden işlerimiz «bire müň beren» sünbüller ýaly bereketlenjekdir. Biz bilmeyäris, belki-de «Allahu Ekber» diýen mahalymyz rahmet älemleriniň düwmesine basýandyrys we ruhumyz munuň bilen ylhamlara açylýandyr. Belki-de Fatiha şerifi okanymyzda syrly bir açar bilen syrly bir kildi açýandyrys. Has soňra namazyň rükünleri bilen, hatda beýleki ybadat şekilleri bilen kim bilyär, gör, nähili syrly gapylary açmaga mümkünçilik alýandyrys. Hawa, sejdedekäk, ähli

ýollarymyz düp-düz bolup, ähli gapylaryň açylandygyny aýdyp bileris. Doga-dileglerimiz oňa, göterilip dem alyşymyzyň Onuň huzurynda duýulandygyny we melekleriň daşyomyzy gurşandygyny aýdyp bileris. Bütin bularyň bolmajakdygyny öňe sürüp biljek kim bar?... Üstesine Mühbiri Sadykyň (Iň sadyk habarçy Hezreti Muhammet) bulary gollaýan nury beýanlary hem barka. Beýle bolsa iň göwnejaý ybadat şekli, Rabbimiziň bize buýran ybadatydyr. Çünkü ynsan guralyny ýasan Allah (j.j.) bu guralyn iň netijeli şekilde işlemegini, bu dünýä üçinem, o dünýä üçinem iň haýyrlysy bolmagyny ýene özi biler. Gurallary we fabrigi guran onuň işleýişine degişli düzgünnamany taýýarlan bolsa, fabrigi şol düzgünnama görä işletmek iň doğrusy bolar. İne, bu sebäpdenem göwnümize gelen görnüşde däl-de, Serwerimiziň (s.a.w.) tâlim eden we Allahyň emrlerine uýgun şekilde gulluk etmek, gullugyň iň kämil şeklidir. Muny Allah Muhammet ymmatyna yhsan edipdir. Ummaty Muhammet içinde-de, pæk gulluk düşünjesinde bolanlara, aýratynam dürli döwürlerde dini döwrebap ösdürmek üçin hereket edenlere rahmeti bilen eçiliп, gözlerini hakykata açypdyr. Muňa diňe «hazamin fazli rabbi» ýa-da «min fazli rabbena» diýeris. Hawa, bu Rabbimiziň bize pæk bir yhsanydyr. Rabbim lutfy-keremi bilen muny bize bagş edişi ýaly, ýene lutfy-keremi bilen onuň dowamatyny nesip etdirlsin. Bizi – Serwerimiziň (s.a.w.) dogasy bilen aýdýaryn – göz açyp ýumulýança-da, hatda ondanam az pursat nebsimiz bilen iki-çäk goýmasyn!.. Edebi makalalar